

Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

(Ργ6δ. 10, 117):

φίλο του, τή φιληνάδα του, και βγήκαν μαζί και ρώτησε για πολλά πράγματα από τις περασμένες μέρες, κι ανάμεσα στ' άλλα θυμήθηκε τήν παιδούλα που άντράμωναν άλλες φορές και ήθελε να ξέρει τί έγίνονταν. Κ' ή φιληνάδα είχε κακό μαντάτο να του δώσει, γιατί τήν ίδια μέρα είχε δει τήν κηδεία της. Έρμη κηδεία και παράξενη, καθώς όλα τα καμώματα της όπουχαν παρατηρημένα. Μήτε άλλος κανείς μήτε παπας κάναε, μονάχα οι νεκροθάφτες, που δε μπορούσε να τους αποφύγει, και τάρνι μά στολισμένο τούτη τή βολά με λουλούδια άσπρα και κίτρινα που τήχε μάσει ή ίδια όταν έτοιμάσε τήν κηδεία της, είτε που αυτοχτόνησε από τήν πίκρα της τήν άπαρηγόρητη είτε που τό χτικιό τήν έσβυσε σιγά σιγά κ' έτσι μπόρεσε να λογαριάσει τό τέλος. Είχε φέρει στο σπιτάκι της και ένα σωρό άνθη για τόν έαυτό της, και κατά τις οδηγίες όπου εύρηκαν οι νεκροθάφτες τήσιαζαν βουβά δλόγυρα στο κορμί της, καθώς άλλοι με χαρές και γέλοια θα στόλιζαν τά στήθια της αν τήθελε ή Μοίρα της ν' απολάβει κι αυτή του γάμου της τό πανηγύρι. Και τ' άρνι που κατάλαβε τί τρέχει με τ' άδιάκοπα μπέ-μπέ τής καρδιάς και τά ντίν-ντίν του κουδουνιού έγέμιζε τόν άέρα με θλίψη άπειρη.

Είναι ωραιότατοι οι τέσσεροι τελευταίοι στίχοι, γιατί με όλιγο ύλικό και άπλούστατο ό ποιητής μξς έφτιασε μιá εντύπωση βαθύτατη ή όποια θα κυριεύει πολλήν ώρα τήν ψυχή του άναγνώστη που αίστάνεται. Και με αυτή τήν εντύπωση πρέπει να τόν άφίσουμε, μη ματαλιόντας τους δύο πρώτους στίχους που δέν είναι εδώ ή θέση τους.

Όμορφη είναι και ή γλώσσα του Σολωμού σ' αυτό τó ποίημα, φυσικά, μονοκόμματα και άνέγγιχτη από ξένη επίδραση. Λές και τήγραψε εκεί που διάβαζε του Φωριέλ τή συλλογή, ή, άκόμα καλλίτερα, τόν Έρωτόκριτο του όποιου βάζαζε όχι μονάχα τó μέτρο, αλλά και τή ρίμα τή ζυγωτή.

Έτούτο τó τραγούδι είναι από τά καλλίτερα του ποιητή μας, άδειχοντας τήν ψιλή και άβιαστη τέχνη του. Κρίμα που ίσια με τώρα πέρασε άπαρατήρητο. Έάν ή άνάλυσή μου βρεθεί σωστή, τότε προτείνω ό τίτλος να είναι: 'Η Έρωτοκαμμένη ή τó Δείψανο τής Έρωτοκαμμένης.

Λόντρα, Όχτώβρης του 1906.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΒΕΛΕΛΗΣ

Θανατωτή δέν έδωκαν οι άθάνατοι τήν πείνα Μόνην· μά θάνατοι πολλοί και τó χορτάτο παίρνουν. Τάνοιχοτρήτη τάχαθά ποτέ δε λιγοστεύουν, Κι' όποιος δε δίνει, σπλαχνιστή δε βρίσκει στην άνάγκη.

Κι' όπου έχει θρόφιμα πολλά κ' είν' άπονος μ' εκείνον Που πρώτα τόν έδέχεται, σαν έρθει ζεπασμένος Κ' έλεεινός και πένητς, ζητώντας φαγοπότι, Κι' άρρωστημένος σπλαχνιστή δε βρίσκει στην άνάγκη.

Άληθινός έλεητής λογίζεται όποιος που δίνει Του πένητα, του πλάνητα, τάχνου και πεινασμένου, Και που αν άκούσει: τή φωνή τάναγκημένου τρέχει, Για τó μελλόμενον καιρό κάνοντας ένα φίλο.

Κι' όποιος τάγαπημένου του του σύντροφου και φίλου Τό φαγοπότι τού άρνηθεί, κείνος δέν είναι φίλος, Καταφυγή δέν είναι άφτός και πρέπει: ό φίλος τότες Μακρυνά να φεύγει έλεητή ζητώντας έναν ξένο.

Τόν πένητα ής σπλαχνίζεται όποιος τήν μπόρεση έχει, Κοιτάζοντας τó μακρυνόν τó όρόμο τής ζωής του, Καθώς γυρίζουν οι τροχοί τής άμαξας που τρέχει, Έτσι κυλούν και τάχαθά σ' ένα και σ' άλλο χέρι.

Άλλά του κίκου ό άνέμευλος περίσσεια βρίσκει πλούτη, Άσφαλτα άφτά είναι ό χάρος του, — και τήμάληθια λέω Δέν εύτυχάει τó φίλο του, κ' ουδέ τó σύντροφό του, Και μοναχός του τρώγοντας μοναχός είναι φταίτης

K. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΦΡΟΝΙΜΑ ΛΟΓΙΑ

(Ό Κρητικός συγγραφέας κ. Δ. Σ. Βουτετάκης τύπως τώρα τελευταία ένα καινούριο βιβλίο του με τόν τίτλο «Κρητικοί, ίδού ό όρόμος τής τιμής, ίδού και ό όρόμος τής άτιμίας, διαλέξτε!»), γραμμένο στην έθνική γλώσσα. Άπό τó πατριωτικό βιβλίο του κ. Βουτετάκη παίρνουμε ένα κομμάτι από τó πρώτο κεφάλαιο και τó ξανατυπώνουμε, συσταίνοντας τó στους φίλους μας Κρητικούς, πριγκηπικούς κ' άντιπριγκηπικούς. Άν άκουστούν οι φρόνιμες έθνικές συβολές κι που δίνει ό συγγραφέας στους πατριώτες του, μπορεί να πει κανείς πώ: σίγουρα πιά ή Κρήτη ξελευτερώθηκε!

Όλοι βέβαια ξέρουμε ότι πέρυσι έγίνηκε στην πατρίδα μας Κρήτη μιá επανάσταση. Η επανάσταση του Θερίσου, όπως άνωμαστήκε. Όσοι από τούς χωρικούς τής Κρήτης ήθαρέψανε πώς ή επανάσταση αυτή θα φέρη καλό στον τόπο, τήν ύποστηρίζανε. Παραπονο λοιπόν δέν έχει, διότι έτσι έπρεπε να κάμουμε, αφού ήθαρούσανε πώς ή επανάσταση αυτή θα φέρη καλό. Όσοι πάλι από τούς χωρικούς έσοδηθήκανε ότι

ή επανάσταση αυτή μπορεί να φέρη κακό στον τόπο τήν εκατατρέξανε. Πάλι παραπονο δέν έχει, διότι έτσι έπρεπε και αυτοί να κάμουμε, αφού ένομιζανε πώς μπορεί να φέρη κακό και να βλάψη τόν τόπο.

Και ή μιá μεριά λοιπόν και ή άλλη, και εκείνοι δηλαδή που έσυντρέξανε τήν επανάσταση και εκείνοι που τήν εκατατρέξανε, εκάμανε τó χρέος τωνε. Και μόνο εκείνοι που ή τήν έσυντρέξανε ή τήν εκατατρέξανε χωρίς να τούς τó λέγη ή ιδέα τωνε και ή πεποίθησή τωνε, είναι άξιοκατάκριτοι. Διότι κάθε τίμιος άνθρωπος χρεωστέι να κάνει πάντα εκείνο που του λέει ή πεποίθηση του και ή συνείδηση του.

Έγώ όμως που γνωρίζω κατá βθος τήν άγνή και καθόρια ψυχή τώ χωρικό τής Κρήτης, είμαι βέβαιος ότι όλοι άπαυτούς, με μιá μικρή ίσως εξαίρεση, εκάμανε ό,τι τούς έλεγε ή συνείδηση, τους τόσο εκείνοι που έσυντρέξανε όσο και εκείνοι που εκατατρέξανε τήν επανάσταση.

Ό λογαριασμός λοιπόν και για τά καλά γενομένα και για τά κακά γενομένα πρέπει να κλείση εδώ.

Ήρθανε τά πράγματα όπως ήρθανε. Τά έρχόμενα και άγίνοντα μπορεί όσοι με φρόνηση μετρούνε να τó βοηθήσουνε και να τó σπρώξουνε νάρθουνε όπως αυτοί θέλουνε. Ένώ για τά περασμένα και γενομένα δέν ύπάρχει καμιά δύναμη στον κόσμο ή όποια να δύνεται να τó μεταβάλη ούτε σαν μιá τρίχα. Διά τούτο οι φρόνιμοι άνθρωποι πριν να γίνουν έτσι ή έτσι τά πράγματα φροντίζουνε να τά φέρουνε στο καλλίτερο. Άμα όμως γίνουνε και τελειώσουνε ή καλά ή κακά, δέν καθουναί να κατατρώγουναί και να καταγίνουναί άδικόφρεστα και άνοφίλευτα πιά όλο και με τά περασμένα και τελειωμένα, παρά σκέπτονται και καταγίνονται για κείνα που έρχονται και για κείνα που θα γίνουνε, πώς και τί πρέπει να πράξουνε για νάρθουνε καλλίτερα.

Πριν να παραπατήση κανείς και σπάση ή σταμνα που βιστά, πρέπει να προσέχη. Άμα όμως τύχη να τού σπάση, πρέπει άμέσως να ξεγνή τó σπάσιμο και να προσηλώνη όλη τήν προσοχή του από ποιό μέρος να παη κατόπι για να μη παραπατήση πάλι και ξανασπάση και τήν άλλη που πήρε. Γιατί άνε καθεται να προσηλώνη τήν προσοχή του εις τó περασμένο σπάσιμο, άντι να τήνε προσηλώνη και για ν' αποφύγη τó δεύτερο, σίγουρα θα τήν ξανασπάση και τότες είναι ένας σωστός άνόητος και άχρήρευτος, που ούτε προκοπή ούτε καλό του μέλλεται.

KARL BRUGMAN ΓΡΑΦΤΗ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(Κοίταζε «Νουμά» 217 και 218) Τώρα, έφκολα είναι να λές πώς, άμα τέλειωσε ή Έπανάσταση, όταν πες τά πάντα μέσα στο νιό τó Κράτος και στην Κοινωνία είτανε να ξαναχτιστούν, άμέσως τότες παρουσιάστηκε κατάλληλη στιγμή προς σκόπιμο ξανατερισμό λαϊκής και γραφτής γλώσσας. Ός τότες όλοκληρους αιώνες, έξιν τόν κλήρο, μόλις έθρισκες μιá περιορισμένη χουφτίτσα διαβασμένων που άληθινά ήξεραν(1) τή γρα-

φή και τήν όρίζαν. Άντιπρόσωπος τίποτα λογοτεχνικά τής προκοπής ή λαοπαιδείας θρεμής από τέτια λογοτεχνικά τó γλωσσικό άφτό είδος δέν είταν και άφού μήτε σήμαινε ως καθημερινή λαλιά των γραμματισμένων, έπρεπε τότες ή Κυρά Καθαρεύουσα — έτσι τή λέν τή γραφή τους οι Έλληνες με θάρρος να ξεριζωθεί. Τό έθνος κατεχε πολύτιμη δημοτικιά ποίηση, τραγούδια που και στη Δύση τά πρόσέξαν ό ίδιος ή Γαίτες τούς έδειξε ζωηρή συμπάθεια μεταφράζοντας κάμποσά τους γερμανικά. Η γλώσσα τους είταν κι είναι κάπως μεσιανή(2), είδος που έφκολα μορφώνεται με τó ταξίδι των τραγουδιών από τόπο σε τόπο. Έδώ λοιπόν βρισκότανε πρόχειρο φυσικό θέμελο νεο-ελληνικής γραφτής, άφού δά μάλιστα προς λεξικό πλουτισμό και μέρος προς συνταχτικό φιλοδουλεμά της περνούσανε να χρησιμευτούν άρεκέτα στοιχεία τής παλιάς γραφτής(3). Τό να μίν έγινε τότες τέτιο ξανάχτισμα

δέν είναι παρά φυσικό(4). Ό κόσμος έσωτερικά κι' έξωτερικά βούη: άρχαία Έλλάδα. Καρτερούσε από τούς Έλληνες και τó καινούργιο τους βασιλείο ένα συνεπαρμό όπως γρηκήσανε οι προγόνοι τους άμέσως μόλις τέλειωσαν οι Περσικοί πόλεμοι. Όχι ή δημοτική όμως, παρά ή πατροπαράδοτη γραφή(5) τους φάνηκε τότες των Έλλήνων πιά άμια πώς έδενε τά τωρινά με τά ξακουστά περασμένα, ή γραφή εκείνη που είτανε δα κίολας διάλεχτος τής Καινής Διαθήκης(6). Πώς ν' άπαυτούσε τότες θυσία τέτιου κληρονομικού θησαυρού; Έπειτα μίν ξεχνούμε και τούτο. Ός προς τή γλωσσικά ιστορία και μάλιστα με τί τρόπο στίκουνε μεταξύ τους λαϊκή και γραφή γλώσσα, βασίλειαν τότες και στους

1) Έδώ, φεβούμαι, παρουσιάζεται ή γραφή, ως χωριστό είδος άφτοπαρχτο. Τέτια ποίης δέν είχαμε ύστερα από τούς κλασσικούς καιρούς. Τών λογώτατων ή γραφή είταν πάντα ως στα σήμερα ανακάτωμα άφτοδιάλεχτο δημοτικής και άρχαίας, άλλιώτικο κατά τή δημοτική, τής έποχής και κατά του γραφιά τήν κλασσικομάθεια.

2) Να λοιπόν που είχαμε, όπως έχουμε και τώρα κοινή δημοτική. 3) Τής άρχαίας Έλληνικής, νομίζω, έπρεπε να πει ή καθτή. Brugman. Όπως είπαμε, γραφή γλώσσα ως άφτοπαρχτο είδος ποίης δέν είχαμε.

4) Φυσικό για τούς άλλους, μά όχι για τόν Κοραή, αν είταν τόσο σοφός. Να που ό Βηλαράς δε γλάστηκε. Άν ό Κοραής ακολουθούσε τó Βηλαρά — άντρα πολύ άνώτερο του — με τήν πεποίθησή που είχε στη σοφία του τó έθνος θα είπαρνε ίσως τó όρόμο που λέει: ό κ. Καθηγητής πώς έπρεπε τότες να πάρε!

5) Δε νιώθω καλά καλά πώς ή γραφή είτανε διάλεχτος τής Καινής Διαθήκης. Στα μάτια των ανθρώπων των συνήθων τής Έπανάστασης, όπως και στον όχι ειδικών επιστημόνων άκόμα σήμερα, ή Καινή Διαθήκη φαίνεται σά γραμμένη στην αρχαία κλασσική.

Τὰ περασμένα λοιπὸν στοὺς φρόνιμους ἀνθρώπους χρησιμεύουν μόνον γιὰ νὰ θεωροῦν τὴν κακοβαλάδα πού ἐκοντάφανε καὶ μπορέσουν νὰ τὴν ἀποφεύγουν εἰς τὸ μέλλον γιὰ νὰ μὴ ξανασκοντάφουνε στὴν ἴδιαν. Γιὰ ὅλα τὰλλα τὸ ζήτημα τῶν περασμένων, γιὰ κείνους ποὺ ἔργον τῶν ἀποκλειστικῶν δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ δουλειά, εἶναι ἀνωφέλετο καὶ πολλὰ φορὲς μάλιστα ἐπιζήμιον γιὰτὶ γίνεται ἀφορμὴ νὰ παραμελιῖται τὸ προσεκτικὸ καὶ ἤρεμο ζήτημα γιὰ τὰ ἐρχόμενα.

Βέβαια πὼς οἱ φταίχτες σὲ κάθε ὑπόθεσιν πού ὑπάρχουν τέτοιοι, πρέπει νὰ βρίσκονται καὶ νὰ τιμωροῦνται. Ἀλλὰ πρέπει νὰ βρίσκονται ὅταν ἔλθῃ ὁ καταλληλὸς καιρὸς.

Ἀλλὰ γιὰ τὴν Κρήτη, πού ἡ ἐθνικὴ τῆς ὑπόθεσιν εὐρίσκεται ἀκόμη ἀπάνω σὲ ἀνυμνίαν κάρβουνα, ὅχι μόνον δὲν εἶναι ὁ καταλληλὸς καιρὸς τώρα γιὰ τέτοια πράγματα, ἀλλὰ μποροῦνε μάλιστα νὰ φέρουν καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς καὶ τὸ θάνατόν της.

Ὅσοι εὐρίσκονται ὄξω ἀπὸ τὴν Κρήτην, μποροῦνε νὰ συζητοῦνε ὅσο θέλουνε καὶ νὰ γράφουνε ὅ,τι θέλουνε γιὰ τὴν Κρητικὴν ὑπόθεσιν. Εἰς ἐκείνους ὅμως πού εὐρίσκονται μέσα στὸ νησί τῆς Κρήτης, τὸ μεγαλύτερον καλὸ πού ἔχουνε εἰς τὴν παρούσα περίστασιν νὰ κάμουνε εἰς τὴν Κρητικὴν ὑπόθεσιν, εἶναι νὰ ξεχάσουνε ἐντελῶς τὰ περασμένα καὶ νὰ μὴ φέρουνε ποτὲ στὴ μέσιν τὴ συζήτησιν τῶν.

Ποιὸς ἔφταιξε καὶ ποιὸς δὲν ἔφταιξε, ποιὸς εἶχε δίκιον καὶ ποιὸς εἶχε ἄδικον, ποιά μερίδα ἐργάσθηκε καλὰ καὶ ποιά ἐργάσθηκε κακὰ, γι' αὐτὰ τὰ πράγματα ὅποιοι ἔχει πετριωτισμὸν καὶ φρόνησιν ἀπάνω του βλέπει πὼς δὲν εἶναι καιρὸς τώρα. Καὶ καιρὸς μόνον εἶναι νὰ ξεχάσουνε τὰ περασμένα καὶ τὴν διαφοράν μας καὶ τὰ μαλώματά μας καὶ ἡ μιά μεριά καὶ ἡ ἄλλη καὶ νὰ ἐνωθῶμε καὶ νὰ ἀδερφοθῶμε πάλιν με ἀντρίστην εὐκρίνεια, καὶ ὅλοι μὲζὶ νὰ βοηθήσουμε στὸ νέο ταξίδι πού θὰ κάμουνε καὶ στὴν νέαν φουρτῶνεν πού θὰ τραβήξουνε. Διότι κανεὶς δὲν εἶναι πιστεῦν πού νὰ μὴ βλέπῃ ὅτι δυστυχῶς ἡ Κρήτη ἔχει ἀκόμη καὶ ταξίδι καὶ φουρτῶνεν ἴσως νὰ τραβήξῃ ὥστε πού νὰ φθάσῃ στὸ λιμάνι πού ἀπὸ χρόνους καὶ κειροὺς ξαμῶνει. Ἀλλῶς, ἀλλοίμονον καὶ τρισαλλοίμονον σὲ μᾶς εἰάν ἀρχίσουνε τὴν γρίνην καὶ τὰ φαγώματα μεταξὺ μας, ἐνῶ εἴμαστε ἀκόμα στὰ μέσα τοῦ πελάγου καὶ περικυκλωμένοι ἀπὸ κινδύνους δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ.

Ὡστε πού νὰ τελειώσῃ τὸ ταξίδι μας δὲν ἐπι-

τρέπεται καμιά μεταξὺ μας διαφωνία, καμιά μεταξὺ μας ἔχθρητα, καμιά μεταξὺ μας διαίρεσιν. Αὐτὸ μᾶς λείπει καὶ ἡ τιμὴν μας καὶ τὸ συμφέρον μας. Καὶ εἰάν δὲν τὸ κάμουνε αὐτὸ, οὔτε τίμιον θὰ εἴμαστε, οὔτε καὶ ἂν θὰ θέλουμε νὰ κάμουνε τοὺς τίμιον, οὔτε τὸ συμφέρον μας θὰ γνωρίζουμε.

Δ. Σ. ΒΟΥΤΕΤΑΚΗΣ

ΓΥΝΑΙΚΑ

«Οὐ ποιήσῃς σεαυτῷ εἰδωλόν...»

Πλάστῃς κ' ἐγώ, πῆρα ἀπ' τὴ γῆ τὸ ταπεινὸ τὸ χῶμα
Κ' ἐπλάσα ἐσὲ τρισόμορφον γυναῖκα. Μὲς στὸ στόμα
Φιλῶντας σε σοῦ στάλαξα μὲς, στάθειαν σου στήθη
Τὸ θησαυρὸν πού ἐκρυβα μὲς σῆς καρδίᾳς τὰ βόθη,
Στὴς ἀδιανῆς καὶ ἀνυχῆς τὴς κόχης τῶν ματιῶν σου
'Εβόθισα τὸ βλέμμα μου (καθρέφην τῆς ψυχῆς μου)
Καὶ φῶς οὐράνιον φάτησε λαμπρὸ τὸ πρόσωπό σου,
Κ' ἐφρέξες ἄστρο φαιεῖον στὴ νύχτα τῆς ζωῆς μου.
Σὲ βόθηρον ἀπάνω σέσησα χρυσὸν, κ' ἐρωτεμένον,
περήφανον γιὰ τὸ ἔργον μου, πιστὸν καὶ θαμπωμένον
γονάτιον καὶ ἀκούβονταν μὲ σεβασμὸν μπροστὰ σου,
'Εφτά φορὲς ἐκρίστηκα στὸ τίμιον ἰσὸνά σου.
Μὴ ἀλλοίμονον κουράσθηκα καὶ σφάλῃσα τὰ μάτια
Στὸν ὕπνον, καὶ σὴν ἐξύπνησα, τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν μου
Λάσπῃ ἔχε γίνῃ σὴν καὶ πρὶν, γρημίσθηκα κομμάτια,
Καὶ μὲ τὸ χέρι σκέπασα, τὰ δυὸ, τὸ πρόσωπό μου.

Γ. Σ. ΖΟΥΦΡΕΣ

ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ (*)

Ο ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ἐκείνος πού θὰ θελήσῃ νὰ ρίξῃ μιὰ ματιὰ, ἄς εἶναι καὶ παραστικὴ, στὴ σύγχρονον φιλολογικὴν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος δὲν μπορεῖ παρά νὰ σταματήσει στὸν Κωστὴν Παλαμᾶ ἢ καλύτερα, μπορεῖ κανεὶς σκεδὸ νὰ βεβαιώσει πὼς τὸ ὄνομα τοῦ σπουδαίου ποιητῆ συμβολίζει, αὐτὸ καὶ μόνον μὲζὶ τὴν διανοητικὴν προσπάθειαν στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια, καὶ ὅ,τι φανερώθηκε ἀληθινὰ νέον στὸ μοιραῖον ζετούλιγμα τῆς νεοελληνικῆς ποίησιν.

Ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς, πρῶτα ἀπ' ὅλα καλλι-

(*) Σημ. τοῦ «Νουμά». Τὸ ἄρθρον αὐτὸ γράφθηκε ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸ «Monde Hellenique» καὶ δημοσιεύθηκε στὰ 44 καὶ 45 φύλλα του, στὴν ἐπιφυλλίδα.

τέχνης καὶ ἡρωικισμὸς μὲ κριτικὸ πνεῦμα, βαθιὰ μελετημένος, δὲ μίλησε παρά στὴ διάνοιαν καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐνδιαφέρει παρά μέτρια τὴν εὐαισθησίαν τὴν αἰσθηματικὴν. Αὐτὸς εἶναι κ' ἕνας λόγος πού πολλοὶ ἀπ' τοὺς συμπατριῶτας του δὲν μποροῦν νὰ τὸν παραδεχτοῦνε γιὰ καθαφτὸ ποιητὴν, ἔτοιμον πιστὰ νὰ ὑπακούσει στῆς καρδίᾳς του τὴν ὁρμὴν καὶ στενοχωρημένον στὸν περιορισμένον τρόπο τῆς ἐκφράσιν πού θὰ τοῦ ὑπαγόρευε τὸ ἀζύγιστον τῆς ἐμπνεύσιν. Ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς προτιμᾷ καθόλου νὰ τῆνε ζυπνᾷ τὴ συγκίνησιν τῆς διάνοιαν μὲ τὴν φαιεῖν συνθέσιν καὶ μὲ τὴν τολμηρὴν παρατήρησιν στὰ βαθειὰ μυστήρια, τὰ καὶ πάντα καινούρια, τῆς ὠραιότης.

Ὁ Κωστὴς Παλαμᾶς μελέτησε τὸ Γκαίτε καὶ ἴσως εἶναι σ' αὐτόνε δυστύχημα πού ὁ θάνατος τὸν ἐχώρισε ἀπὸ τὸ φίλον του, τὸ δαιμόνιον Κρυστάλλη. Τίποτα δὲν μπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν τὴν ψυχικὴν ἐπικοινωνίαν, πού χρειάζονται γιὰ τὴν προτομασία στὴς μυστικὴς ἐνώσεις τοῦ λόγου. Ὁ Κρυστάλλη εἶχε μέσα του τὸ αἶσθημα πού ἐπιτρέπει στὸν ποιητὴν νὰ παίρνῃ κατευθείαν τοὺς ρυθμοὺς τοὺς ἀπὸ τῆς Φύσιν τὴς φωνῆς, γιὰ νὰ ξεπηδάει μὲ μίαν ἀπὸ τὸν πραγματισμὸν ὅλον τὸ ἰδανικὸν τὸ ἀφάνταστο γιὰ τοὺς βέβηλους.

Ἀφοῦ, ξεχώρισε ἀμέσως ὅ,τι βρισκότανε μεγάλο καὶ ὑπέροχον μέσα στὸ εἰδυλλιακὸν καὶ ἄγνον τραγῶδι τοῦ νέου Κρυστάλλη, βέβαια ἔπρεπε σ' ὅλην τὴν ζωὴν νὰ διατηρήσῃ τὴν συγκίνησιν, καὶ γι' αὐτὸ θελήσῃ ν' ἀριερώσῃ στὴ μνήμην τοῦ φτωχοῦ συντρόφου του τόσες ὠραῖες σελίδες. Ὅσο γι' αὐτόνε, «τὸ χελιδόνι τοῦ Μάρτη» (ἔτσι τότε λείπει) ἔπρεπε νὰ ζήσει μὲς στὸ θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων καὶ νὰ εἶναι παράδειγμα ἀδερφικῆς ἀγάπης πού μένει γιὰ τὸ συγγραφεῖα τοῦ Τάφου ὁ μεγαλύτερος τίτλος δόξας.

*

Τρεῖς σταθμοὶ ξεχωρίζουν τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν δημοτικὴν στὴν Ἑλλάδα: Τὸ Ταξίδι τοῦ Ψυχάρη, ἡ Τέχνη τοῦ Βασιλικῶν, ἡ Μεταφράσιν τοῦ Βαγγέλιου τοῦ Πάλλη, κ' οἱ ταραχῆς πού ἀκολούθησαν τὴν ἐποχὴν πού συσταίνονταν ἡ Ἐταιρία τῆς Ἑθνικῆς Γλώσσης *).

* Σημ. τοῦ «Νουμά» Ὅτι συστήθηκε ἡ Ἑθνικὴ γλῶσσα δὲν ἔγινε καμιά ταραχὴ· συστήθηκε κ' ἔδοξε ὀλωσδιόλου ἀτάραχον. Ταραχῆς γινώσκονταν ὅταν παίχτηκε ἡ Ὁρέσσεια στὸ Βασ. θέατρο, μεταφρασμένη στὴ δημοτικὴν.

πολιτισμένους ἀκόμα λαοὺς ἰδέες σύθλοες καὶ μπερδεμένες (*). Ζητᾶς πάρα πολλὰ, ἂν ἀπαιτεῖς πὼς ἔπρεπε ἀπὸ τότες οἱ Ἕλληνας νὰ ὠφειλοῦν τὰ μαθήματα τὰ πορίσιν ἀπὸ τῶν ἄλλων λαῶν τῆ γλωσσικῆ καὶ λογοτεχνικῆς ἱστορίας.

Μήτε πρέπει νὰ παρακαταδικάζονται οἱ Ἕλληνας γιὰ τὸ τόσο μελετημένον κ' ὑπερβολικὸν σπρώξιμον τῆς καθαρῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν πού χαρακτηρίζει ἀφ' ἑαυτῆς τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τὸν ζετούλιγμὸν κατὰ τὸν πρὶν αἰῶνα (*). Τέτοιες ἀρχαιοπετριεῖς δὲν ἔλειψαν μήτε ἀπὸ τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τῆς Ἑβρώπης μήτε κἂν ἀπὸ μᾶς τοὺς Γερμανοὺς—ἂν καὶ, ἐννοεῖται, πούθενά δὲν παρατεντώθηκαν, ὡς σὲ τίτιον μᾶκρον μήτε τόσο συστηματικὰ.

Ἄθες ὅμως σωστὰ νὰ καταλάβῃς τὴν σημερινὴν θέσιν, πρέπει τώρα νὰ λογαριάσῃς ἀκόμα καὶ τοῦτο. Οἱ ῥωμαϊκῆς ντοπιολαλιῆς φύλαξαν καθόλου τὴν κατασκευὴν τοὺς ὅπως τὴν εἶχαν αἰῶνες πρὶν ὡς τόσο

7) Ὁ Βλακᾶς εἶχε καθαρότατην ἰδέαν. Τὸ γράμμα του πού ξανατύπωσε ὁ Κρούμπιχος τὸ ἀποδείχθη.

8) Μὰ πὼς; δὲν πρέπει νὰ καταδικάζονται μήτε εἰδικοὶ γλωσσολόγοι καθὼς τὸν Χαντζίδακιν πού ἀκόμα τώρα σπρώχνουν πάντα τὴν καθαρῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν;

μὲ τὸν ξαπλωμὸν τῆς παιδείας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Τούρκων, λέξες κάθε λογῆς χῶθησαν μέσα τους ἀπὸ τὴν ἐπίσημην γραφτὴν. Μὰ καὶ πάλιν μὲ ὅσα τῆς ἱστορίας τῆς Καθαρῆς εἴπαμε, τὸ χάσμα τὸ μεταξὺ τῆς καὶ τῶν ντοπιολαλιῶν στὸ γενικὸν κατάντησε φυσικὰ ἀκόμα πλατύτερον (*). Ἡ γραφτὴ, ὅπως βασιλέβει στὰ γραφεῖα, στὸν τύπον, στὴν ἐπιστήμην κτλ., δὲν εἶναι—ὅπως δὲν εἶναι κανεὶς λαοῦ—κάτι ὀλότερον ὁμοίμορφον, παρά ὡς σὲ μιὰ γραμμὴ ἀλλάζει κατὰ τὸ γραφεῖα καὶ τὸ ἀντικείμενον. Τώρα, ὡς πρὸς τὴν καθημερινὴν λαλιὰ τῶν γραμματισμένων μέσα στὴς χώρες, στὴν ἀρχὴν παραξενεβεῖ πού ἔλλοι βεβαιώνουν πὼς μιᾶζει πολὺ τῆς γραφτῆς—ἀφοῦ καὶ πῆγασε ἀπὸ τὴν γραφτὴν, ὅπως προσθέτουν—καὶ πού ἄλλοι ἀντίθετα τονίζον πὼς κανεὶς ποτές του δὲ μιλεῖ ὅπως γράφει, πὼς σωρὸς συστηματικὰ τῆς γραφτῆς (μερικοὶ τύποι κ' ἀπειρεῖς λέξες) δὲν ὑπάρχουν παρά στὸ χαρτί καὶ στὰ ρητορικὰ δίχως νὰ περνοῦν ἄλλη φορὰ καὶ τῶν πρὸ σοφῶν τὰ χεῖλια, πὼς ἡ συνηθισμένη τῶν γραμματισμένων γλῶσσα ὡς

9) Στὴν Ἑλλάδα γενικὰ βασιλέβει ἡ ἰδέαν πὼς ἀπὸ τὸ χάσμα στενεψε μὲ τὸ ν' ἀλλάξῃ ἡ δημοτικὴ πρὸς τὴν καθαρῆς.

πρὸς τὰ σπουδαῖα βρίσκεται ἀκόμα ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἀπλοϊκῆς λαλιᾶς κτλ. Τὸ σωστότερον κ' ἀληθινὸν εἶναι φυσικὰ τοῦτο, πὼς ἡ κοινὴ ἀφτὴ γλῶσσα παντοῦ ἀνεβοκατεβαίνει ποικιλώτατα, τὸ συμμορφωτικὸν τῆς ὅμως πάντα μένονταν τέτιον ὥστε εἰ χώρες παντοῦ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Τουρκίαν νὰ συναγρικιοῦνται δίχως καμιά δυσκολία (*). Κι' ὁ τύπος ἀφτὸς, μᾶς λέν—τουλαχιστον πλάγιον—πῆγασε ἀπὸ τὴν γραφτὴν παράδοσιν. Γιατὶ στοὺς καιροὺς ὅτα βλάστησε καὶ ξάπλωσε, κάθε Ῥωμιὸς μάθαινε πρῶτα νὰ μιλεῖ ὅχι στὸ σχολιὸν, παρά στὸ γονικὸν τοῦ σπιτί. Τώρα, ἂ φανταστῆς μιὰ μεσιανὴ φτιασμένη μὲ τὸ μέσον τῆς κοινῆς χωρατικῆς λαλιᾶς, εἶναι φανερὸν πὼς ἀφτὴ στὸ δέκατον ἔνατον αἰῶνα ὡς σήμερον πάντα ἀλαργεβε ἀπὸ τὴν δημοτικὴν πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς ἐπίσημης γραφτῆς (Δεῖς

10) Γραμματισμένοι κ' ἀγραμματοὶ, ἀφεντᾶδες καὶ δοῦλοι, χώρες καὶ χωρὶκ, κῆμποι καὶ βουνα, παντοῦ στὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν, ἐξαφῶντες λιγώτατα μέρη—ἴσως σήμερον καθαφτὸ κανεὶς—συναγρικιοῦνται φυσικώτατα. Μὲ τὴν ἐφκολώτερον συγκοινωνίαν καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Ῥωμιῶν ἀγάπην πρὸς τὰ ταξίδια μαρφέθηκε μιὰ κοινὴ δημοτικὴ καὶ ξάπλωσε πρὸς παντοῦ.